

De religieuze berichtgeving

De religieuze berichtgeving in De Standaard en De Morgen Een vergelijkende inhoudsanalyse

"U kan er maar beter een eigen mening op na houden." Met deze slogan ondertekende de *De Morgen* het onvermijdelijke doodvonnis van een op zich al bedreigde soort: de radicale opiniepers. Terwijl bijna iedere krant ooit haar bestaansreden vond in de verdediging van één of ander 'Hoger Doel', konden enkel die kranten overleven die zich in de loop der jaren als een economisch rendabel bedrijf profileerden. De geschiedenis van het perswezen heeft steeds weer koppig bewezen dat een dagblad, dat zijn lezers kost wat kost een mening wil opdringen, zijn eigen graf delft. Welke adverteerde voelt zich geroepen om geld te pompen in een krant die zich richt tot een eng clubje gelijkdenkende radicalen? De opiniejournalistiek is noodgedwongen moeten evolueren naar een opinie-journalistiek: men beperkt zich zoveel mogelijk tot algemene beschouwingen zonder enige zweem van propaganda.



De Standaard

Met deze evolutie in het achterhoofd lijken de etiketten 'katholiek' en 'vrijzinnig', die velen nog altijd spontaan kleven op respectievelijk *De Standaard* en *De Morgen*, uitingen van anachronisme. Geen wonder dat *Standaard*-journalist Ludo den Eynden ietwat allergisch reageerde toen we hem telefonisch de vraag voorlegden, welke inspanningen de redactie deed om het katholieke karakter van *De Standaard* te verzekeren. Zijn antwoord was ondubbelzinnig: "De *Standaard* is geen spreekbuis van de katholieken. De aandacht voor het katholiek geloof is zo goed als verdwenen. Men kan hoogstens nog zeggen dat bepaalde zaken vanuit een christelijk perspectief bekeken worden. *De Standaard* is in die zin even geseculariseerd als de samenleving waarin wij leven." Van zijn collega Cleisters van *De Morgen* kregen we een gelijkaardige reactie: toen de krant in 1987 nieuw leven werd ingeblazen, werd er resoluut voor gekozen van niemand en niets meer de spreekbuis te zijn, dus ook niet van de vrijzinnige strekking. Emancipatie ten opzichte van alles en iedereen lijkt het nieuwe toverwoord.

Welke gevolgen had dat voor de religieuze berichtgeving in beide kranten? In welke mate heeft de omschakeling van de dictatuur van de zuilen naar de dictatuur van de leescijfers geleid naar een harmonisering van de religieuze berichtgeving? Is er überhaupt nog een verschil tussen de religieuze berichtgeving van *De Standaard* en *De Morgen*? Zo ja, welke zijn die verschillen? Op zulke vragen een bijdrage tot een gefundeerd antwoord te formuleren, dat was de bedoeling van onze licentiaatsverhandeling in de godsdienstwetenschappen aan de K. U. Leuven. Gekozen werd voor een vergelijkende kwantitatieve inhoudsanalyse.

Pre-analyse

Eerste stap van de pre-analyse was een studie van de levensloop van beide kranten vanuit ideologisch standpunt. Uit welke ideologische bodem zijn beide kranten ontstaan en hoe ziet dit ideologisch kader er vandaag de dag, na een decennia lange geschiedenis, uit? Uit de geschiedenis van beide kranten blijkt duidelijk dat beide vanuit een totaal andere - in sommige opzichten tegengestelde - hoek zijn ontstaan: *De Standaard* uit katholieke, Vlaamsgezinde hoek, *De Morgen* uit vrijzinnige, linkse hoek. In de loop der jaren hebben beide zich echter ontdaan van hun scherpe kantjes en hebben ze zich ontwikkeld tot twee van de drie kwaliteitskranten (de derde is *De Financieel Economische Tijd*), die Vlaanderen rijk is.

Het tweede onderdeel van de pre-analyse was het verantwoord vastleggen van een steekproef, waarop we effectief onze analyse zouden uitvoeren. Aangezien het de bedoeling was de hedendaagse situatie door te lichten, beperkten we ons tot het recente jaartal 1996. Uit dat jaar werd een steekproef van (voor beide kranten dezelfde) vier weken gekozen, en dit op een willekeurige manier, zonder echter de representativiteit uit het oog te verliezen. De laatste stap van de pre-analyse was de uitwerking van een codeboek, dit wil zeggen het categorieënsysteem waarbinnen de religieuze berichtgeving geklasseerd zou worden (zie verder).

redactioneel

8 DE VLOER

Kwantitatieve analyse

Systematisch werden de gegevens volgens het vooraf ontworpen codesysteem geadministreerd, verwerkt met Microsoft Excel en tenslotte werden de resultaten geïnterpreteerd. Het voordeel van deze techniek is, dat men werkt op een wetenschappelijke, verifieerbare manier: iemand anders, die met dezelfde instrumenten de analyse overdoet, moet ongeveer dezelfde resultaten verkrijgen. Het nadeel is echter dat het onderzoek enkel berust op kwantitatieve gegevens. De kwaliteit van een artikel, de manier waarop het geschreven is, kan met deze methode niet objectief gemeten worden en valt aldus buiten het bereik van een kwantitatieve inhoudsanalyse. Met andere woorden, als hier verder gesteld wordt dat zowel *De Standaard* als *De Morgen* procentueel evenveel artikels brengen over bijvoorbeeld de islam, dan hebben we daarmee nog niets gezegd over de manier waarop in die artikels over de islam geschreven wordt. We zijn echter van mening dat kwantitatieve gegevens toch heel veel informatie bieden over de stand van zaken inzake religieuze berichtgeving in beide kranten.

Binnen de steekproef van vier weken uit 1966 gingen we op zoek naar religieuze berichtgeving. Als analyse-eenheid kwam in aanmerking: elk nieuwsbericht (tekst en/of foto), elk hoofdartikel, lezersbrief, cartoon, recensie, ontpanningsbijdrage, reclameboodschap of advertentie die ook maar iets te maken had met welke religie dan ook. Niet in aanmerking kwamen: stripverhalen, seintjes, zoekertjes en de overzichten van televisieprogramma's (wel de eventuele besprekingen of uitdrukkelijke vooraankondigingen van bepaalde programma's, die de krant de moeite waard vindt om te bekijken).

Deze eenheden werden stuk voor stuk gecodeerd volgens 29 categorieën of variabelen (dagbladtitel, datum, weekdag, paginanummer, rubriek/bijlage, paginanummer bijlage, soort analyse-eenheid, grootte, godsdienst/religie/e.d., dominante geografische focus, onderwerp, tijd van het jaar, dominante actor 1, bekendheid actor 1, actor 2, bekendheid actor 2, verhouding tussen beide actoren, kleurgebruik, illustratie 1 kleur, illustratie 1 grootte, illustratie 1 bron, illustratie 1 religieuze thematiek, illustratie 2, illustratie 2 kleur, illustratie 2 grootte, illustratie 2 bron, illustratie 2 religieuze thematiek en bron artikel). Dit maakte het mogelijk om met Microsoft Excel de procentuele frequentie van iedere categorie per krant (en daarnaast meer ingewikkelde combinaties van categorieën) te berekenen en op die manier beide dagbladen met elkaar te vergelijken. Een resultaat werd als betekenisvol beschouwd als het verschil tussen beide percentages groter dan of gelijk was aan 10%. Kleinere verschillen vonden wij niet-betekenisvol.

Resultaten

Er werden in het totaal 427 analyse-eenheden behandeld, waarvan 53.63% afkomstig uit *De Standaard* en 45.37% uit *De Morgen*. De eenheden uit *De Standaard* beslaan bij benadering 4.86% van de totale oppervlakte van alle edities, die van *De Morgen* 5.26%. Met andere woorden: in *De Standaard* vonden we iets meer eenheden, maar in *De Morgen* zijn de eenheden globaal gezien iets groter. Het gaat echter in beide gevallen om niet-betekenisvolle verschillen.

Zowel in *De Standaard* (45.85%) als in *De Morgen* (41.41%) gaan de meeste eenheden over wat we genoemd hebben 'geseculariseerde' onderwerpen ('feesten/gebruiken geseculariseerd', 'sociale actie', 'human interest', 'reclame', 'kunst', 'toerisme' en 'totaal iets anders'): zij presenteren enkel de neven-aspecten van een religie zonder de kern - het geloven zelf - te raken. Deze neven-aspecten kunnen meestal iedereen aanspreken, ook niet- of anders-gelovigen. Bijvoorbeeld: ook mensen die kerstmis niet (meer) gelovig verstaan, zijn dikwijls wel nog geïnteresseerd in het feest-gebeuren. Zulke onderwerpen komen dus meestal op een geseculariseerde manier aan bod en dat is niet anders in *De Standaard* dan in *De Morgen*.

Daarna volgen kwantitatief de zogenaamde 'negatieve' onderwerpen ('terrorism', 'gewapend conflict', 'woordelijk dispuut', 'fundamentalisme', 'wantoestanden' en 'schandalen'): *De Standaard* (33.18%) en *De Morgen* (39.39%). Het gaat hier steeds om aspecten die religie in een kwaad daglicht plaatsten, ook al zijn ze niet inherent aan het fenomeen religie op zich. Eerst op de derde plaats komen de 'geloofs'-onderwerpen ('hot issues', 'geloofspunten', 'feesten/gebruiken religieus/historisch geduid' en 'geloofsbeleving'): *De Standaard* (12.23%) en *De Morgen* (12.12%).

Evaluatie

Vooreerst is er een opvallende gelijkenis tussen beide kranten. Soms liggen de percentages zo dicht bij elkaar, dat het bijna lijkt alsof beide dagbladen eenzelfde ongeschreven handleiding volgen. Ten tweede gaat bijna de helft van de religieuze berichtgeving in beide kranten over zogenaamde 'geseculariseerde' onderwerpen. Dat, en het feit dat meer dan een derde van de berichtgeving over religie in de categorie 'negatieve' onderwerpen thuis hoort, leert ons dat het fenomeen religie aan dezelfde vereisten moet voldoen om nieuws te zijn, als gelijk welk ander fenomeen.

Ook wat de andere variabelen betreft konden wij globaal gezien geen verschillen constateren tussen de religieuze berichtgeving van *De Standaard* en *De Morgen*. Zo leverde de vergelijking tussen beide kranten van: dagen van de week, rubrieken/bijlagen, paginanummers, soorten analyse-eenheden, grootte van de eenheden, godsdiensten/religies/e.d., werelddelen of landen, actoren, illustraties, enz., nergens betekenisvolle verschillen op. De wijze waarop religie behandeld wordt, draagt in beide kranten de kenmerken van de hedendaagse, gecommercialiseerde, geschreven pers.

Toch verschillen

Toch kwamen we drie betekenisvolle verschillen tussen *De Standaard* en *De Morgen* op het spoor. Zo ziet de voorpagina van *De Standaard* er beduidend anders uit dan die van *De Morgen* als het op religieuze berichtgeving aankomt. Op de voorpagina van *De Morgen* zijn geen 'negatieve' onderwerpen te vinden, wel 'man-bijt-hond-nieuwtjes' (42.86%), 'reclame' (waarin gebruik wordt gemaakt van religieuze thematiek als verkooptechniek) (28.57%) en artikels die in hun krantenkop gebruik maken van religieuze thematiek maar eigenlijk over iets totaal anders gaan ('totaal iets anders') (14.29%). De voorpagina van *De Standaard* maakt wel ruim plaats voor 'negatieve' onderwerpen: 'gewapend conflict' (17.27%), 'terorisme' (8.64%), 'woordelijk disput' (4.31%) en 'fundamentalisme' (4.31%). Gezien het belang van de voorpagina, is dit niet zonder betekenis.

Een ander, weliswaar klein, verschil wijst in dezelfde richting. We gingen na welke onderwerpen aan welke godsdiensten/religies gekoppeld worden. Voor de vier meest voorkomende godsdiensten - in onze studie onderscheiden als 'christendom', 'katholicisme', 'islam' en 'jodendom' - lukte dat vrij goed. Globaal gezien is het beeld daarvan in beide kranten erg gelijkend, met uitzondering van enkele accentverschillen wat betreft de islam en het jodendom. Het 'christendom' en het 'katholicisme' hangen samen met de 'geseculariseerde' onderwerpen.

Oppervlakkig is ook de bijna totale afwezigheid van 'negatieve' onderwerpen. Dat levert een beeld op van (een) pacifistische, maar zo goed als totaal geseculariseerde godsdienst(en) op. De islam zorgt voor het tegenbeeld hiervan. Top-onderwerpen zijn hier immers de 'negatieve' onderwerpen. Het accentverschil tussen *De Standaard* en *De Morgen* ligt in het feit dat *De Morgen* iets genuanceerder lijkt te zijn, want hier en daar is er in deze krant ook een artikelje te lezen, dat de islam ook eens van een positieve kant laat zien. Het gaat echter om eenzame lichtpuntjes te midden van een overwegend negatief beeld. Van het 'jodendom' kan hetzelfde gezegd worden. Ook hier brengt *De Morgen* een genuanceerder beeld, zelfs uitgesprokener dan bij de islam. Deze verschillen wegen echter niet op tegen de veel sterkere overeenkomsten die bleken uit onze analyse.

Besluit

Ik meende te mogen stellen dat het secularisatie-proces ook doorgedrongen is in de manier waarop kranten berichten over religieuze zaken. Men is niet langer pro of contra, gelovig of vrijzinnig. Religie is een onderwerp als een ander en moet dus aan dezelfde vereisten voldoen als andere onderwerpen om als nieuws beschouwd te worden. Deze vereisten worden nu steeds stringenter gedicteerd door de spelregels van de markt. De ideologie heeft afgedaan. De hedendaagse lezer wil feiten, geen waarden, want hij "wil er maar liever een eigen mening op na houden".

Gretel De Paepe

TV-missen TV-missen TV-missen TV-missen

1 maart om 10 uur op TV 1: Eucharistieviering vanuit de monumentale Sint-Leonarduskerk van Zoutleeuw t.g.v. de eerste zondag van de Veertigdagentijd. Thema is *Ik weet een tuin*. Voorganger is Felix Van Meerbergen. M.m.v. organist Marcel Petre en het Sint-Leonarduskoor o.l.v. Ludo Adams

8 maart om 10 uur op Ned.1: Omroepparochie in Lelystad

15 maart om 10 uur op TV 1: Eucharistieviering vanuit de jonge Sint-Michielsgemeenschap in Kortrijk, voorgegaan door Noël Bonte, m.m.v. het eigen jongerenkoor en de vastenactie Broederlijk Delen

22 maart om 10 uur op Ned.1: Omroepparochie in Lelystad

29 maart om 10 uur op TV 1: Eucharistieviering vanuit de Kapel Maria, *hulp der christenen*, beter bekend als "de kapel van Roger Raveel". De kunstenaar gaf zijn werk in deze kapel een naam mee: de religie van het leven. Voorganger is Gabriël Desmaele. Mark Joly heeft de muzikale leiding.